

Ю. П. Макаренко,
д. е. н., професор кафедри банківської справи,
Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара
А. С. Чехута,
студентка 5 курсу, магістр,
Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара

РОЗВИТОК УПРАВЛІННЯ КАРТКОВИМИ ПЛАТІЖНИМИ СИСТЕМАМИ В МЕЖАХ РЕГУЛЮВАННЯ НБУ

U. Makarenko,
Doctor of Economics, Professor, Department of Banking, Dnipropetrovsk National University named after O. Gonchar
A. Chehuta,
5th year student, master, Dnipropetrovsk National University named after O. Gonchar

THE DEVELOPMENT OF MANAGEMENT OF CARD PAYMENT SYSTEMS IN UKRAINE WITHIN NBU REGULATION

Стаття присвячена розгляду питань розвитку управління картковими платіжними системами в межах регулювання НБУ. Розглянуто аспекти функціонування карткових платіжних систем в Україні. Проаналізовано структуру платіжних карток, що емітовані вітчизняними банками. Також проаналізовано структуру і динаміку обсягу операцій за платіжними картками вітчизняної платіжної системи та міжнародних платіжних систем, що функціонують в Україні. На цій основі виявлено нагальні проблеми функціонування вітчизняної карткової платіжної системи. Запропоновано напрями вдосконалення управління вітчизняною картковою платіжною системою з метою поліпшення її функціонування в Україні, що дозволить їй зайняти лідируючі позиції на українському ринку платіжних карток. Дане дослідження має теоретичне і практичне значення для НБУ щодо формування стратегії розвитку вітчизняної карткової платіжної системи.

The article is devoted to the issues of management of card payment systems within the regulation of the National Bank. The aspects of the functioning of card payment systems in Ukraine are considered. The structure of payment cards issued by domestic banks is analyzed. Also the structure and dynamics of the volume of transactions on payment cards of domestic and international payment systems operating in Ukraine is analyzed. On this basis, revealed the urgent problems in the functioning of the national card payment system. The directions for improving the management of domestic card payment system are offered in order to improve its functioning in Ukraine, which will allow it to take a leading position in the Ukrainian market of payment cards. This study has both theoretical and practical significance for the NBU's development strategy of the national card payment systems.

Ключові слова: карткові платіжні системи, платіжна картка, ринок платіжних карток, Національна система масових електронних платежів, безготівкові розрахунки.

Key words: card payment systems, payment card, payment card market, the National System of Mass Electronic Payments, non-cash payments.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах становлення ринково-економічних відносин платіжна система є головною складовою економіки країни, провідна ланка фінансово-банківської системи, адже вона сприяє активізації безготівкових розрахунків, що забезпечує вдосконалення грошово-кре-

дитних відносин та більш ефективне функціонування національного господарства та фінансової сфери в цілому. Переведення готівкового обороту у безготівковий відбувається в основному за допомогою платіжних карток, а отже, вони є основним елементом платіжних систем.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах сьогодення надійні платіжні системи є ключовим фактором підтримки і сприяння фінансовій стабільності. Однак недосконалість управління вітчизняними картковими платіжними системами порівняно з міжнародними призводить до того, що користувачі та банки провідники платіжних послуг на українському ринку надають перевагу міжнародним платіжним системам. Дана ситуація є загрозою національній безпеці країни, адже держава не має можливості якісно контролювати грошові потоки, адаптувати роботу платіжної системи під кон'юнктуру ринку.

Платіжна система — це платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів. Проведення переказу коштів є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система [1].

Функціонування карткових платіжних систем в Україні характеризується відсутністю вітчизняної платіжної системи, спроможної конкурувати з монополістами українського ринку платіжних карток — системами Visa та MasterCard (рис. 1).

Так, у структурі емітованих платіжних карток вітчизняними банками України переважають платіжні картки міжнародних платіжних систем (МПС), які мають більше 90% питомої ваги [6].

За вищенаведеною діаграмою можна зробити висновок, що у 2008—2010 рр. спостерігається зростання питомої ваги карт НСМЕП з 3,91% до 5,73%. У 2011—2012 рр. відбувся її спад до 5,01% та 4,36% відповідно, а у 2013 році питома вага карт НСМЕП збільшилася до 8,59%.

За обсягом проведених операцій переважають (більше 90%) операції за платіжними картками міжнародних платіжних систем (рис. 2) [7]. Так, за нижченаведеним графіком можна зробити висновок, що, у 2013 р. сума операцій за картами НСМЕП склала 74625 млн грн., що складає 8,15% від усіх проведених операцій за платіжними картками.

Мережа прийому карток НСМЕП, як і раніше, залишається дуже обмеженою, що також не стимулює населення до придбання і використання карт вітчизняної карткової платіжної системи [6].

Таким чином, усе вищезазначене свідчить, що доля ринку, який обслуговується вітчизняною платіжною системою, є надзвичайно малою. Перешкодою для розвитку НСМЕП стало те, що на момент її створення із задоволенням потреби у безготівкових розрахунках вже впоралися міжнародні платіжні системи. Це призвело до:

— монополізації національного ринку платіжних карток МПС, розбіжностей між суто комерційними інтересами МПС і стратегічними державними інтересами

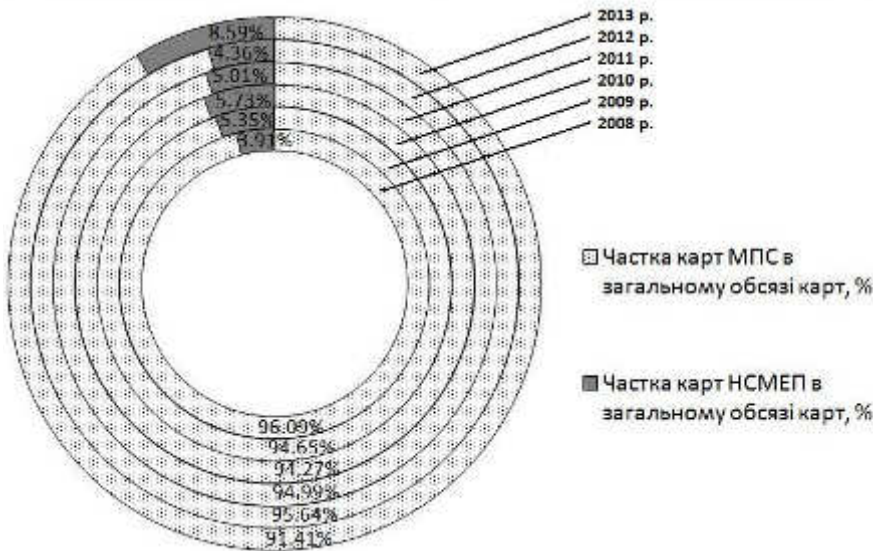

Рис. 1. Порівняльна структура платіжних карток, які емітовані НСМЕП та міжнародними платіжними системами в Україні за період 2008—2013 рр.

Зважаючи на те, що платіжні системи відіграють вирішальну роль в успішному функціонуванні фінансової системи країни, вони мають важливе значення для проведення центральним банком монетарної політики. Ті платіжні системи, через які проходять значні грошові потоки, можуть розповсюджувати значні ризики на вітчизняні та міжнародні фінансові системи та ринки. Тому необхідним є проведення аналізу функціонування карткових платіжних систем в Україні та внесення пропозицій щодо розвитку і вдосконалення управління національними картковими платіжними системами, що допоможе їм зайняти лідируючі позиції на українському ринку платіжних карток, адже це сприятиме фінансовій стабільності в країні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед наукових праць присвячених функціонуванню платіжних систем потрібно відмітити дослідження наступних науковців: Підвисоцького Р., Герасимову С., Міщенко В., Ніконову М., Вишивану Б., Коваль Н., Лук'янова В., Харченко В., Капралова Р., Криховецьку З., Поліщук С. Зокрема ними різнопланово розглянуто сучасні засади, які підтверджують наявність проблеми із розвитком платіжних систем. Однак ці питання продовжують залишатися дискусійними з причин не лише різних інтересів, але й відсутності бажання доброзичливо прислухатись до альтернативних думок опонентів у відкритих дискусіях. Тому проблема розвитку управління вітчизняними платіжними системами заслуговує на подальше дослідження і дискусію

МЕТА СТАТТІ

Метою даного дослідження є аналіз функціонування карткових платіжних систем в Україні та формування шляхів розвитку управління національними картковими платіжними системами, що дозволить їм зайняти лідируючі позиції на українському ринку платіжних карток.

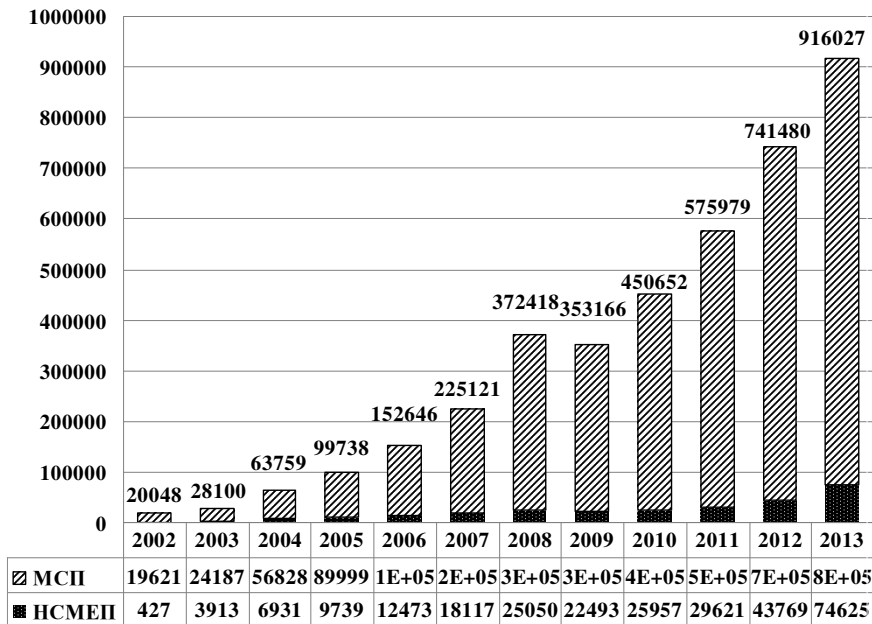

Рис. 2. Динаміка та структура обсягу операцій (млн грн.) за платіжними картками НСМЕП та міжнародних платіжних систем в Україні за період 2002—2013 рр.

щодо розвитку національного ринку безготівкових розрахунків;

— залежності внутрішнього платіжного ринку від каналів комунікацій та систем оброблення розрахункових операцій, які перебувають за межами України;

— зростання вимог МПС до українських банків щодо сум гарантійних депозитів та їх розміщення на рахунках в іноземних банках, постійного підвищення МПС розміру комісійних виплат, які сплачують українські банки та їх клієнти в іноземній валюті (євро, доларах США, англійських фунтах) [5].

Отже, в країні не має національної карткової платіжної системи, яка б задовольняла основні потреби у безготівкових розрахунках. Однак Національна система масових електронних платежів має достатній потенціал, щоб зайняти лідируючі позиції на українському ринку.

Найбільш ефективними напрямками реформування НСМЕП з метою перетворення її на провідну карткову платіжну систему України є:

1. Розширення мережі технічних засобів, що використовуються під час здійснення операцій із застосуванням платіжних карток.

2. Підвищення ступеня довіри користувачів до платіжної системи.

Розширення мережі технічних засобів, які були б сумісні зі смарт-карткою НСМЕП, вимагає значних витрат від комерційних банків для модернізації їх обладнання. Це не заохочує банки до співпраці з національною картковою платіжною системою, хоча тарифи НСМЕП для банків є нижчими ніж МПС. Отже, замість модернізації технічних засобів, що використовуються під час здійснення операцій із застосуванням платіжних карток, є доцільним переведення картки НСМЕП на відкриті міжнародні стандарти.

Завдяки переходу системи на відкриті міжнародні стандарти вся мережа банкоматів може бути використана для виконання платежів без додаткових інвестицій [4, с. 10]. Це забезпечується сумісністю технологій НСМЕП на базі відкритих міжнародних стандартів з технологіями, які застосовуються міжнародними платіжними системами, з якими зараз співпрацюють українські банки. Таким чином, банки-учасники національної карткової платіжної системи не матимуть додаткових витрат на адаптацію діючого термінального обладнання до приймання смарт-карток НСМЕП.

Також для держателів платіжних карток НСМЕП забезпечується можливість їх використання практично на будь-якому термінальному обладнанні, яке на сьогоднішній день функціонує в Україні, а в перспективі і за кордоном [2]. Адже зараз користуватися карткою НСМЕП

можна лише в межах України, що також є стримуючим фактором для приєднання користувачів до цієї карткової платіжної системи.

Також поряд із випуском смарт-карт у національній платіжній системі можна запровадити випуск більш популярних карток з магнітною смугою, які також будуть працювати на основі відкритих міжнародних стандартів. Зважаючи на більшу розповсюдженість карток з магнітною смугою у світовій практиці, цей крок дозволить суттєво збільшити кількість учасників НСМЕП, а отже, і збільшити обсяг операцій. Також банки зможуть самостійно обирати, які картки вони пропонуватимуть своїм клієнтам, адже для банку собівартість виготовлення карток з магнітною смугою та чипом є різною.

Завдяки запропонованій вище модернізації НСМЕП, вона стане привабливою для комерційних банків. Це забезпечуватимуть:

— низькі витрати на початкове підключення та роботу в системі, адже тарифи НСМЕП є нижчими ніж у міжнародних платіжних системах;

— переведення карт на відкриті міжнародні стандарти, що забезпечить відсутність додаткових витрат на переобладнання технічних засобів;

— наявність в оновленій НСМЕП карток з магнітною смугою та карток з EMV-чипом, що дозволить банку самостійно обирати, які картки пропонувати клієнтам, адже собівартість виготовлення (а отже, і обслуговування) цих карток є різною.

Наступною вадою розвитку вітчизняної карткової платіжної системи є низький рівень довіри користувачів, яка є результатом недостатнього рівня поінформованості суспільства про різновиди платіжних карт НСМЕП, їх характеристики, сфери та правила безпеки їх використання. Саме тому необхідно, щоб кожен працівник банку-учасника НСМЕП, який займається реалізацією платіжних карток своїм клієнтам, був здатен

проінформувати їх про переваги карток НСМЕП порівняно з МПС.

Це означає, що важливою частиною роботи працівника банку має стати безпосереднє спілкування зі своїми клієнтами. Перевагою такого спілкування є спокійне, зрозуміле доведення інформації про існуючі і нові можливості банківських карткових інструментів НСМЕП. Однак знання працівника обов'язково мають бути досконаліми, адже лише в цьому випадку він буде сприяти популяризації безготівкових розрахунків, а також зниженню ризикованості проведення операцій із застосуванням платіжних карт [3, с. 138].

Також зацікавити населення у використанні платіжних карток саме національної карткової платіжної системи можна за допомогою проведення виїзних семінарів та просвітницьких кампаній, створення акційних програм.

Дані заходи дозволять реформувати НСМЕП з метою нарощування обсягів її використання в межах України, що сприятиме фінансовій стабільності в країні та гарантуватиме економічну безпеку держави при проведенні незалежної політики розвитку безготівкових розрахунків.

ВИСНОВКИ

Стабільний розвиток сучасних фінансових та економічних ринків великою мірою залежить від ефективного функціонування платіжних систем. Однак на ринку платіжних карток України лідируючі позиції займають міжнародні карткові платіжні системи. Активне впровадження карток міжнародних платіжних систем, що домінує над впровадженням карток національних систем, створює загрозу національній безпеці країни.

Українська карткова платіжна система Національна система масових електронних платежів має достатній потенціал, щоб стати дійсно масовою та конкурентоспроможною з міжнародними картковими платіжними системами. Для цього її необхідно модернізувати. Найбільш доцільно це робити за напрямками розширення мережі технічних засобів, що використовуються під час здійснення операцій з із застосуванням платіжних карток, та підвищення ступеня довіри користувачів до платіжної системи.

Комплекс дій щодо модернізації НСМЕП повинен включати переведення цієї системи на відкриті міжнародні стандарти, що дозволить використовувати вже існуючу мережу технічних засобів; навчання висококваліфікованих працівників, проведення виїзних семінарів та просвітницьких кампаній серед держателів платіжних карток. Адже забезпечення розповсюдженості вітчизняних платіжних систем — запорука підтримки фінансової стабільності та економічної безпеки в країні.

Література:

1. Закон України "Про платіжні системи та переказ грошей в Україні" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>
2. Бутко В. Платіжна картка НСМЕП з технічної точки зору захищена краще, ніж карти будь-якої іншої си-

стеми [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uanews.dp.ua/economy/2013/11/27/28427.html>

3. Герасимова С.В. Тенденції запровадження карткових платіжних інструментів в Україні [Електронний ресурс] / С.В. Герасимова, І.О. Дмитрієва // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2011. — № 3. — С. 137—140. — Режим доступу: <http://bumib.edu.ua/sites/default/files/visnyk/26-3-15-2011.pdf>

4. Підвисоцький Р. Модернізація НСМЕП: безготівкові платежі виконуватимуться відповідно до відкритих міжнародних стандартів / Р. Підвисоцький // Вісник НБУ. — 2013. — № 12. — С. 9—10.

5. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо функціонування платіжних систем та розвитку безготівкових розрахунків)" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=43801&pf35401=227646>

6. Сайт НБУ. Підсумки роботи НСМЕП. Електронний ресурс. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=46477

7. Сайт НБУ. Сума операцій за платіжними картками [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=44656>

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine "On payment systems and money laundering in Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (Accessed 13 March 2014).
2. Butko, V. (2013), "Payment card NSMEP technically protected better than the cards of any other system", available at: <http://uanews.dp.ua/economy/2013/11/27/28427.html> (Accessed 5 May 2014)
3. Gerasumova, S.V. Dmutrieva, I.O. (2011), "Trends in the introduction of card payment instruments in Ukraine", Visnuk Berdyanskogo universytetu menedzhmenty i biznesy, [Online], vol. 3, available at: <http://bumib.edu.ua/sites/default/files/visnyk/26-3-15-2011.pdf> (Accessed 24 March 2014).
4. Pidvysotsky, R. (2013), "Upgrade NSMEP: non-cash payments will be performed in accordance with the open international standards", Visnuk NBU, vol. 12, pp. 9—10.
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), Explanatory note to the Law of Ukraine "On amendments to some legislative acts of Ukraine (concerning the functioning of payment systems and the development of non-cash payments)" available at: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=43801&pf35401=227646> (Accessed 11 March 2014).
6. The official site of NBU (2014), "Totals of NSMEP", available at: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=46477 (Accessed 28 February 2014).
7. The official site of NBU (2014), "The amount of transactions on payment cards", available at: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=44656> (Accessed 28 February 2014).

Стаття надійшла до редакції 30.05.2014 р.